

Webinar risicobeleidsbrief aardwarmte

Datum	23 januari 2023
Tijdstip	15.00-16.30 uur
Vorm	Webinar via Teams
Aanwezigen	Leden van Geothermie Nederland, vertegenwoordigers van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (totaal 32 deelnemers)
Spreekers	Ministerie van EZK, Jan van Tol (Coördinator risicobeleid energietransitie) en Kees Theune (Beleidsadviseur risicobeleid energietransitie).

Introductie

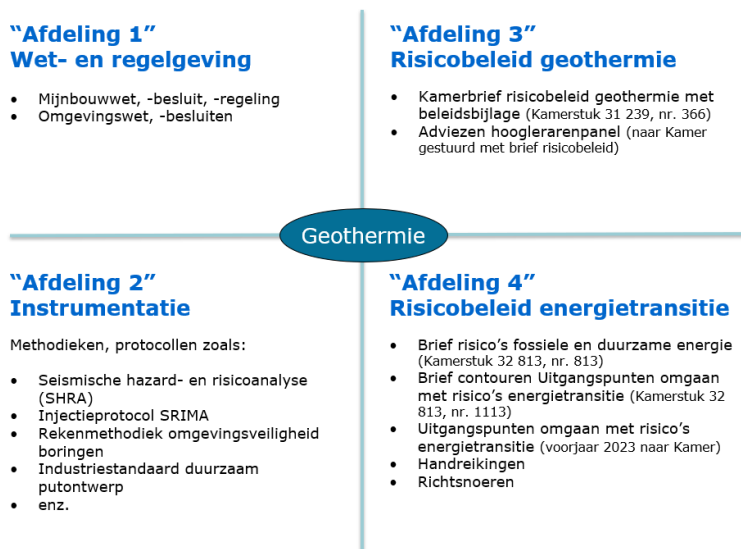
Melanie Provoost, programmamanager bij Geothermie Nederland, licht de aanleiding toe van het webinar. Het ministerie van EZK geeft tijdens dit webinar context mee van de risicobeleidsbrief die is gepubliceerd op 20 oktober 2022. Het webinar moet een brug slaan tussen de vragen van leden en de inhoud van de brief. De brief bericht over kansen en het bereiken van klimaatdoelstellingen. Dat is niet mogelijk zonder te kijken naar risico's. De brief onderstreept de gewenste opschaling van geothermie, dat kan alleen slagen bij helderheid van beleid, dat ook is gericht op beheersing en beperking van mogelijke risico's. Geothermie Nederland is over verschillende onderwerpen van het risicobeleid met het ministerie in gesprek. Risicobeleid is een belangrijk onderwerp voor de hele sector en de stakeholders; voor de ontwikkelaars, adviseurs, vergunningverleners, lokale omgeving en omwonenden. Het gaat dan om vragen als: Welke rol kun je als gemeente of provincie innemen? Wat kun je verwachten van ontwikkelaars van geothermie? Hoe/waar kun je als burger terecht als er wel schade optreedt? Het gaat om de slag naar meer duiding en handvatten bij de risicobeleidsbrief.

Presentatie Jan van Tol

'Omgaan met veiligheidsrisico's: geothermie als onderdeel van de energietransitie'

Jan van Tol is coördinator risicobeleid energietransitie bij het ministerie van EZK. Dat valt onder de directie Strategie Energiesysteem. Hij is de schrijver van de risicobeleidsbrief, die met brede inbreng vanuit EZK tot stand is gekomen. Van Tol start met het toelichten van vier 'afdelingen' die nodig zijn om de contouren van risicobeleid te schetsen en praktische handvatten te geven.

Jan van Tol licht de volgende vier "afdelingen" toe:

Aan de hand van de slide legt Van Tol de samenhang uit tussen de vier “afdelingen”. Afdeling 2 geeft de meest concrete uitwerkingen en deze zijn vaak rechtstreeks ontleend aan afdeling 1. De afdelingen 3 en 4 zijn nieuwe elementen in het beleidskader voor geothermie en mede bepalend bij uitwerkingen voor geothermie. Zo wordt er op basis van de in deze afdelingen geformuleerde voorwaarden en uitgangspunten aan instrumentarium gewerkt als rekenmethodieken, injectieprotocollen en de SHRA (seismische hazard- en risicoanalyse). Industriestandaarden zijn ook een belangrijk instrumentarium.

“Afdeling 3” Risicobeleid geothermie

Doel was expliciteren van standpunt en intenties kabinet

Karakteristieken:

- geeft een breed maatschappelijk kader met aspecten die niet zo makkelijk passen in wet- en regelgeving
- hoeft (nog) niet in strakke juridische bewoordingen
- geeft transparantie
- geeft opvattingen van het kabinet over adviezen hooglerarenpanel en TNO-rapport seismiciteit
- beschrijft opvatting kabinet over belang van energietransitie en hoe geothermie daarin past

14

Toepassing van afd. 3 en 4 bij geothermie

- Uitgangspunten zijn geconcretiseerd in risicobeleid geothermie (Kamerbrief en beleidsbijlage 20 oktober)
- Risicobeleid geothermie wordt ook toegepast bij de ontwikkeling van instrumentatie, bij vergunningverlening en bij toezicht. Bv.:
 - rekenmethode boringen (loopt)
 - SHRA (loopt)
- Logisch dat overheid ook bij gebruik maakt van de Uitgangspunten en handreikingen wanneer zaken nog niet (of überhaupt niet) worden uitgewerkt in afd. 1, 2 of 3. Bv.:
 - bij omgaan met onzekerheid in berekeningen (zie uitgangspunt 2)
 - voorzorg (uitgangspunt 2)
 - gereguleerd experimenteren (uitgangspunt 3)
 - risicocommunicatie (uitgangspunt 5)
 - incidenten (uitgangspunt 6)

16

Inzoomen op afdeling vier

Jan van Tol is vooral betrokken bij “afdeling 4”. Van Tol vertelt dat een kamerbrief van 25 augustus 2021 een samenvatting en duiding geeft van een serie onderzoeken naar de omvang en risico's van duurzame energie ten opzichte van fossiele energie. De contouren voor de omgang met risico's bij de energietransitie zijn geschetst in een Kamerbrief van 4 november en deze worden de komende paar maanden uitgewerkt. Het gaat om een zestal uitgangspunten met handreikingen en richtsnoeren. De uitgangspunten zullen worden voorgelegd aan koepelorganisaties als de VNG en IPO, met daarbij, onder andere de vraag “Helpt dit de energietransitie op een verantwoorde manier te versnellen?”. Daarna hoopt EZK een ‘overheidsbrede’ versie te kunnen sturen aan de Tweede Kamer.

De risicobeleidsbrief geothermie is verstuurd uit naam van staatssecretaris Vijlbrief. Van Tol geeft aan dat minister Jetten formeel verantwoordelijk is voor de randvoorwaarden voor een veilige energietransitie. Dit vraagt om een nauwe samenwerking.

Zes uitgangspunten

Van Tol licht in zijn presentatie de zes uitgangspunten voor de energietransitie toe. Bij de uitgangspunten zijn de bestaande kaders meegenomen en Van Tol licht nadrukkelijk toe dat ook voortschrijdend inzicht meegenomen wordt in de uitgangspunten. Elk uitgangspunt wordt uitgebreid geconcretiseerd en toegelicht. In zijn presentatie worden een aantal punten uitgelicht. Voor de verdere uitwerking van de uitgangspunten in handreikingen wordt met meerdere stakeholders overlegd en afgestemd.

6 uitgangspunten voor de energietransitie

1. Hoog niveau van veiligheid
2. Onzekerheden transparant maken en aanpakken
3. Voortvarend innoveren, gereguleerd experimenteren en risicobeleid overgangsfase
4. Belemmeringen in wet- en regelgeving transparant maken en aanpakken
5. Communicatie en dialoog openhartig en eenduidig
6. Bij incidenten leren en gepast reageren

5

[Download de volledige presentatie](#)

1. Hoog niveau van veiligheid

Er moet expliciet worden gemaakt wat een niveau van veiligheid is. Daarom is er een definitie gemaakt voor veiligheid:

"Veiligheid wil zeggen dat een situatie ten minste voldoet aan het vereiste veiligheidsniveau of aan de vereiste mate van voorzorg"

(bijlage bij risicobrief geothermie)

Het veiligheidsrisico als gevolg van aardbevingen door geothermie moet minimaal hetzelfde niveau hebben als voor gaswinning. Het moet minstens even veilig zijn als nu met aardgas. Als het vereiste veiligheidsniveau is behaald kan alsnog worden besloten de risico's verder te verlagen. Maar dat moet wel proportioneel. Hoeveel levert dat nou op, zijn de kosten in verhouding, wordt de uitvoering van een project niet te lastig?

2. Onzekerheden transparant maken en aanpakken

Binnenkort wordt een rapport verwacht van de OESO, over voorzorg van de energietransitie. Het ministerie van EZK wil een handreiking maken hoe je hier beleidsmatig mee om moet gaan.

3. Voortvarend innoveren

Er wordt ruimte gecreëerd om te innoveren en er is risicobeleid in de maak voor een overgangsfase. Wanneer er wordt gesproken over een richtsnoer gaat het over welke kaders het Rijk verantwoord vindt om met risico's om te gaan (verderop in presentatie staat link naar richtsnoer voor waterstof). In nauw overleg met stakeholders is het richtsnoer voor waterstof tot stand gekomen. Er wordt gekeken naar een gepast moment om te gaan evalueren, en te kijken of het richtsnoer werkt. Als de focus ligt op pilotprojecten dan staat zorgvuldigheid

voorop, maar die voorzichtigheid tijdens pilotfase moet niet automatisch de standaard worden voor verdere implementatie: daarom is regelmatig evalueren van belang.

4. Belemmeringen in wet- en regelgeving transparant maken en aanpakken.

Van Tol bemerkt dat er het nodig kan zijn om regelmatig na te gaan of het beleid nog strookt met de gewenste situatie door energietransitie. Het is van belang maatwerk toe te kunnen passen.

5. Communicatie

Van Tol verwijst bij dit onderdeel naar de slide zelf.

6. Bij incidenten leren en gepast reageren

Van Tol verwijst bij dit onderdeel naar de slide zelf. Daarnaast geeft hij het belang aan van het leren van incidenten binnen de sector waar het incident plaatsvindt en in een breder gremium om van elkaar te leren.

En daarnaast...

Jan van Tol vertelt over richtsnoeren die er wellicht ook kunnen komen voor geothermieboringen. EZK's Beleids- en kennisprogramma risico's energietransitie werkt met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en andere departementen aan een groot kennisprogramma. Ook wordt een landelijk onderzoek over risicoperceptie ingepland. De sector wordt uitgenodigd om mee te denken over de opzet. Meer informatie hierover volgt.

Presentatie Kees Theune 'Risicoanalyse boringen en risicobeheer geothermie'

Kees Theune is beleidsadviseur risicobeleid energietransitie (binnen de directie Strategie Energiesysteem). Hij heeft een achtergrond als veiligheidskundige en doet de praktische doorvertaling van het beleid wat onder andere van de hand van Jan van Tol en zijn collega's komt.

Kees Theune gaat in op de rekenmethodiek bij boringen. Dat is een doorvertaling van uitgangspunten, en afdelingen 1, 2, 3, 4 in instrumentarium. Het is concreter in uitvoering. Theune legt uit dat de methodiek zich nog in de beginfase bevindt. Er is overleg over gestart binnen EZK, met IenW, SodM en GNL.

De nieuwe Omgevingswet vereist straks een toetsingsmethodiek voor boringen. Nu is dat op basis van de interim-methodiek van SodM. Die benadering was bedacht voor de olie- en gasector en die is conservatief voor geothermie. De methodiek moeten we in samenhang zien met de toetsnorm PR 10-6 / jaar, dat gebeurt nu onvoldoende want er wordt maar beperkte tijd geboord.

Er moet duidelijkheid komen over boringen en workovers, risico's tijdens en na de operationele fase, met passende afstanden en met proportionele maatregelen – passend bij de fase.

Theune presenteert de richting die het ministerie op denk te kunnen gaan met de risicomethodiek. EZK wil dit verder vormgeven volgens een 'Richtsnoer' (zoals deze al is opgesteld voor waterstof). Dit vult is aanvullend, verbindend en invullend aan wetgeving (in duidelijkheid), is flexibel en kan betrekkelijk snel beschikbaar zijn. Het richtsnoer voor waterstof is binnen een half jaar tot stand gekomen. EZK wil dit richtsnoer graag tot stand laten komen in samenspraak met Geothermie Nederland als branchevereniging, en partijen als IenW, SodM, EBN, TNO en RIVM.

Risicoanalyse boringen en risicobeheer geothermie

- Omgevingswet vereist toetsingsmethodiek voor boringen en geothermie
- Nu toegepast: interim methodiek SodM voor mobiele boorinstallaties.
- Volgens beleidsbijlage is die benadering te conservatief voor geothermie. Er komt duidelijkheid over boringen en workovers, risico's tijdens en na de operationele fase met proportionele maatregelen.
- Gedachte is dit vorm te geven volgens een *Richtsnoer*. Voorbeeld: voor waterstof. Vult wetgevingshiaten in (duidelijkheid), is flexibel en kan betrekkelijk snel beschikbaar zijn.

Boorfase, workovers	Beperkte tijdsduur / scenariobased	QRA (effect, risico PR 10-6/jaar). Afstand, maatregelen.
Productiefase	Procesinstallatie. Geen Bevi	Maatregelen/normen. Evt QRA (gasvoerende delen).
Abandonment	Restrisico, bereikbaarheid	Afstand, maatregelen.

- Uitvoering Richtsnoer: 2023
- EZK, Branche (GTNL?), SodM, IenW, RIVM (QRA), TNO (kansbepalingen)
- Actieradius richtsnoer n.t.b. (wellicht ook toepasselijke elementen uit de Uitgangspunten)

Na de presentaties volgen er diverse vragen en opmerkingen:

- *Vraag: Kan je bij de vernieuwde QRA-bepaling voor de boring ook de geologie (wel/geen source rock, wel/geen cap rock, kwaliteit seismiek) meenemen?*
Antwoord: Kees Theune geeft aan dat dat inderdaad een van de dingen is waar aan wordt gedacht. Daar zou TNO voor de locatiespecifieke kansbepaling een goede bijdrage aan kunnen leveren, maar andere partijen wellicht ook. Dit kan in een richtsnoer verder uitgewerkt worden.
- *Vraag: In de risicobeidsbrief wordt geschreven over de Roerdalslenk. Hoe moeten projecten die al een exploratievergunning hebben in dit gebied hiermee omgaan?*
Antwoord: Mirjam de Paus (...) reageert dat er meer onderzoek voor nodig is, daar wordt aan gewerkt. Op voorhand worden geen locaties uitgesloten van geothermie, maar geothermie ter plaatse van voorgespannen breuken is vanwege het ontbreken van kennis over de mogelijke effecten niet wenselijk. Kees Theune vult aan dat in een richtsnoer kan worden vastgelegd hoe we hier in de tussenperiode (tot uitslag onderzoek) mee om moeten gaan. Aan aanwezigen wordt opgeroepen om contact op te nemen met EZK als je ergens tegen aanloopt. EZK kan dan kijken voor maatwerkafspraken of kan gedachten samenbrengen in een richtsnoer.
- *Vraag: In de bijlage van de beleidsbrief staat dat lokale overheden, als er onzekerheden zijn en zij deze te groot vinden, dit mee kunnen nemen bij advisering. Wat gaan lokale overheden precies doen? En wat is het advies waard?* Sophie Smits, werkzaam bij Cluster mijnbouwvergunning, antwoordt dat EZK bezig is om de adviesverzoeken aan decentrale overheden concreet te maken. Hierover vindt onder andere overleg plaats met provincies. Jan van Tol vertelt dat in de brief staat dat gemeenten rekening kunnen houden met een afwijkende mate van voorzorg – dit kan twee kanten op, een gemeente mag ook een hoger niveau van onzekerheid toestaan. Het is open geformuleerd in brief, hoe dat vervolgens doorwerkt, daar gaat de beleidsbrief niet over.
- Melanie vertelt dat er bij Geothermie Nederland, bij het verschijnen van de Risicobeidsbrief afgelopen najaar, veel vragen zijn binnengekomen over de brief. Beleidsmatige vragen, maar ook inhoudelijke vragen, over caprock, rol lokale overheden, drinkwater, de vertaling van verschillende moties en amendementen. Een inhoudelijke vraag die Melanie uitlicht gaat over veilig en verantwoord omgaan met de ondergrond. *Vraag: We zijn op zoek naar duiding, hoe kan geothermie ontwikkelen in gebieden in de buurt van toekomstige drinkwatergebieden? We voorzien dat provincies daar allemaal verschillend mee omgaan.*

Mirjam de Paus (EZK) vertelt dat er wordt gewerkt aan een Integrale grondwaterstudie Nederland (via IenW, doen provincies aan mee). De uitkomsten van deze studie moeten meer handvatten geven. Grondwater en de energietransitie is een belangrijk onderwerp in risicobeleid, beaamt Jan van Tol, beide belangen worden goed tegen elkaar afgewogen. Eventueel zal aan een richtsnoer worden toegevoegd. Bij de vraag wat de voorwaarden kunnen zijn antwoordt EZK dat zij willen toewerken naar praktische handvatten.

Aan het eind van het webinar worden een aantal onderwerpen opgesomd waar het ministerie van EZK aan werkt in het kader van de onderwerpen benoemd in de risicobeidsbrief (het gaat om een niet volledig overzicht):

- Concretiseren adviesverzoeken horend bij de drie vergunningen na de wetswijziging; onder andere in overleg met decentrale overheden hoe adviesverzoeken na de wetswijziging eruit komen te zien
- Branchedocumenten, handreikingen en formats voor een aanvraag. Hiervoor wordt onder andere gedacht aan een sessie met geothermie-operators (nog te plannen) om concreet een concept aanvraag door te lopen, hoe ziet het er idealiter uit (toewijzing zoekgebied, start- en vervolgv vergunning);
- Rekenmethodiek mbt injectietemperatuur. SodM heeft advies gegeven, wordt aan verder gewerkt
- Berekening seismische risico
- Uitbreiden KNMI-meetnetwerk

Daarnaast zijn de verschillende afdelingen van EZK – en specifiek een aantal medewerkers van het ministerie in het webinar direct betrokken bij het verwerken van de reacties op de consultatie van de mijnbouwregeling. Zij werken toe naar een inwerkingtreding op 1 juli 2023

Het moment van afronding is aangekomen. Melanie dankt iedereen voor de toelichtingen en vragen. Er blijkt nog veel werk te verzetten. We willen de voortgang regelmatig met elkaar blijven bespreken. Over de vorm en frequentie van vervolgbijeenkomsten over dit onderwerp wordt later geïnformeerd.